NEMES Z. MÁRIÓ

AZ ÉLET NEM GYŰLÖLI A FÁKAT

Ha az Ember akar növénnyé-leendeni, az nem mond semmit a növényről, hanem csak arról, ahogy az Ember saját magát nem-Emberként élvezve gyűlöli. Persze ez ettől még lehet irodalom.

Növénnyé-leendeni vagy növénnyé-válni. A kifejezés félrevezető, mert vezetni próbál valahonnan valahová, vagyis a vezetés már eleve eltérít attól, amiről beszélni szeretnék, miközben épp ezt a célelvűséget akarjuk kikapcsolni: félre vezetni a félrevezetést. Mert „ki" az a „valaki", „aki" növénnyéleend? Humanista reflexekkel rögtön valamiféle szubjektumot kapcsolunk bele a folyamatba, mely struktúrát akkor is próbáljuk megőrizni, ha látszólag épp annak struktúrátlanításáról próbálunk beszélni. A szubjektum az, ami félrevezet, mert úgy tesz, mintha engedné a nyelvet vezetni, de nem több ez, mint összeesküvés, logocentrikus és antropocentrikus háttérhatalmak látens machinációja. Pedig azt hittük, ami lappang, az a nem-ének sokasága, csak hát az is lehet, hogy az Én legnagyobb csele önmaga előtere, vagyis *önmaga mint előtér*. Miután legyőztük, diadalittasan vonulnánk be a színpad mögé, az obszcénba, hogy felszabadítsuk az elnyomott nem-ének sokaságát, de csak egy újabb előtérbe jutunk, ahol újra ugyanaz az Én várakozik, és ez így megy a végtelenségig, mert lehet, hogy nincs is olyan, hogy színpad mögött, mert nem vár ránk semmi obszcén módon Más, csak mindig az Ugyanaz, Ugyanaz az Én, Ugyanaz az Ember.

Az Ember akar növénnyé-leendeni, hogy ne legyen Ember, de úgy ne legyen, hogy közben mégis az. A poszthumanizmust kísértő huma-

nizmus kísértete. A Láthatatlan Ember, a horla, a Doppelgänger, aki leköröz-hetetlen, lefuthatatlan, lemenekülhetetlen, *ő* a tökéletes megfigyelő és zaklató, a metafizikai sztalker, aki nem tud tükörbe nézni, mert *ő* maga a tükör, amin keresztül a világot látja, mert végső soron *ő* a világ is. Ha az Ember akar növénnyé-leendeni, akkor csupán a változást akarja élvezni, mert kalandra vágyik, önmaga utálatának energiájára, mert szeretne az önutálat által regenerálódni, ha már a szeretet is fasizmussá vált. Ha az Ember akar növénnyé-leendeni, az nem mond semmit a növényről, hanem csak arról, ahogy az Ember saját magát nem-Emberként élvezve gyűlöli. Persze ez ettől még lehet irodalom. Vagy éppen ez lehet csak irodalom. De akkor ki a növény, aki leend? A nyelv vagy az Ember? És kezdődik minden elölről.

Én vagyok a világ naiv növénye. A naiv növénynek nincsen gyökere. Olyan eloldva élek, hogy még a valóságot is elhiszem. Világtalan vagyok. Nem tudom, mit cselekszem. A föld nem fogad be. Porból vétetett és porrá is lesz: ez mindenkire áll, csak rám nem. Hiába várnám hát a feltámadásomat. Nekem nem kell átlátnom a létezést, szóval mindazt, ami állítólag köröttem csordogál. Kire kéne tekintettel lennem? A naivitás fölment bármi alól. A névtelenség fölfrissíti az elmém. Zavarosan beszélek? Még soha senki nem volt fölöslegesebb nálam. Hogyan jutottam mégis idáig? A természet ellenem fogant meg. Hogyan? Elmesélem.

Ha van olyan, hogy poszthumán magyar irodalom, akkor mindig is azt gondoltuk, Harcos Bálint *Naiv növénye* volt az egyik legfontosabb megelőlegezője. Persze voltak mások is, és Harcos Bálint is több volt. Többen írták azt a könyvet, akik Ugyanazok akartak lenni, vagy csak Ugyanaz az Ember volt, aki gyűlölte, hogy a nyelv mennyire élvezi őt. A nyelv-Ember növénnyé-leend, de miért naiv? Hogyan lehet ez a program naiv, ha el van döntve, ha ez egy kimódolt, kigondolt, megfontolt tervezet? Hiszen a *Naiv Növény*nek ideológiája van, amit folyamatosan demonstrál. Nyelvének növényléte nem leíró, hanem demonstratív. Zavarosan beszélünk? Még soha senki volt sem volt fölöslegesebb nálunk. Vannak az életünkben pillanatok, amikor egyfajta szeretetet és megindultsággal elegy tiszteletet érzünk a növényekben, ásványokban, állatokban, tájakban megpillantott természet, s hasonlóképp a gyermekekben, a falusi nép és a régi világ erkölcseiben elénk táruló emberi természet iránt. Ám az effajta érdeklődés csak két feltétel mellett lehetséges. Mindenképpen szükséges először az, hogy a tárgy, amely kiváltja, természet legyen, vagy legalábbis mi annak tartsuk, másodszor pedig az, hogy a (szó legtágabb értelmében) naiv legyen, azaz hogy a természet ellentétben álljon a műviséggel, és megszégyenítse azt. Ez utóbbinak is társulnia kell az előbbihez, csak akkor, nem előbb, válik a természet naivvá.

A naiv = spontán létezés. Pontosabban a spontán létezés álommítosza, melyet a modernitás önmaga elkülönítésére, önmagának mint különbségnek a szeretve-gyűlölt kitermelésére hozott létre. Hiszen a naiv nem álmodik arról, hogy naivvá-leendjen, mert *ő* naiv, és ezért azt se tudja, hogy az. A naiv nem leend, mert egyszerűen az, ami. Önazonosság, mely a leendőnek nem adatik meg, hiszen a leendő a differenciák differenciálása mentén szökik előre, de eközben nem nyugodhat el semmilyen azonosságban. Naivra vágyni csak nem-naivként lehet. A naivra-vágyó nem-naiv = *paranoid*, hiszen retteg az (ön)azonosságtól, de vágyik is rá, ezért folyamatosan szökik előre önmagától önmagába, hogy a

mindig-másban próbáljon önmagára találni mint nem-azonos sokaság. Eközben persze megszégyenül, önmaga műviségét szégyeníti meg a naivitás téveszméjével. Miért kell, hogy a naiv (mint álom) maga legyen a szégyen? Miért rémálom a naivitás? Mert a szégyen = erő.

A naiv növénynek nincsen gyökere. Vagyis nem fa. Sőt megveti a fákat, miközben szégyelli a fákkal való rokonságát. Mert a Fa = Világ = Könyv =Ember. A fa máris a világ képe, illetőleg a gyökér a fa-világ képe. Ez maga a klasszikus könyv, mint szép, organikus, jelentő és szubjektív interioritás (a könyv rétegei). A könyv imitálja a világot, ahogy a művészet a természetet: sajátos eljárások révén kivitelezhető az, amit a természet már nem képes létrehozni. A könyv törvénye, a reflexió törvénye, az Egy kettő lesz. A fa vagy a gyökér a gondolkodás igen szomorú képét keltik, mely mindig egy magasabb rendű egységből, központból vagy szegmentumból kiindulva csak imitálja a sokfélét.

De vajon ki lehet-e lépni ebből az imitációból? Ha igen, „honnan" indulunk neki? Van-e az írásnak olyan tisztán gyökérmentes pontja, ahonnan a poszthumán szöveg teljes gyökérmentesítése kiindulhat? Vagy szükségszerűen megmarad a fák, hierarchiák és gyökerek nyoma, emlékezete öröksége – legalább mint szégyen! – a rizóma-szövedék szervek nélküli testében? Persze lehet, hogy nem egy ilyen pontot kell keresni, nem egy „kezdetet". A fa kikényszeríti a létezés igéjét, a rizóma szövete az „és... és... és...." kötőszó. Elég erő van ebben a kötőszóban, hogy megrázza és gyökerestől kiirtsa a létigét. Hova tart? honnan jön? mire akar kilyukadni? — megannyi hasztalan kérdés. A *tabula rasa,* a nulláról való kezdés, újrakezdés, a kezdet vagy az alap keresése az utazásról és a (módszertani, pedagógiai, beavató, szimbolikus...) mozgásról hamis képet implikálnak.

Rajtam már nem segít semmi. Ha a születésemről van szó, már a saját anyámban se bízom. Tempózok. A lélegzéstől tátva marad a szám. Az ősóceánban minden csepp csókot cserél a másikkal, ezt mondják. Az ősóceán hullámot vet, és magára eszmél. – Semmi ismétlődést. Szívverést se! – Hazudni, hazudni, oktalanul… Színlelj, csúsztass, légy áruló, keveredj ellentmondásba, – más mi tartana még életben, pajtikám? A biológia, amint megalázod, és reménynek hívod?!

Harcos könyvében a kezdet vágya és a kezdet szégyene elválaszthatatlanul összefonódik. Az ellentétes intenzitások kettős tagadásokká fokozódnak, mely a poszthumán nyelvet a delírium eseményeként – a naiv rémálmaként – hozza létre. Skizofrén modernitás, mely a Baudelaire- és Lautréamont-féle esztétikai sátánizmus örökségét írja tovább. Baudealaire-nél az emberi állapot centrifugális mozgások interferenciájaként értelmeződik. Az egyik mozgás felfelé tör (Istenhez), ez a „transzaszcendens" mozgás, míg a másik a „mélybe", a sátáni, illetve animális irányba történik, ez a „transzdeszcendens" mozgás. Ugyanakkor ezeknek a mozgásoknak az interferenciája csak akkor őrizheti meg intenzitását, ha elfogadjuk a paternalista teológiai komplexumot, mely kijelöli és rögzíti a conditio humana pályaívét. Vagyis Baudelaire antropológiája fa-struktúrájú marad, hiszen a visszanyert gyermekség naivitása szadomazochisztikus módon kötődik egy transzcendens Apa szeretetéhez és gyűlöletéhez.

Ha lábunk megcsúszik egy kecskebékán, undorodunk; de ha kezünkkel megérintjük az emberi testet, ujjainkon hasadozik a bőr, mint a csillám lemezei, ha pöröly sújt le a tömbre; és ahogy a kimúlt cápa szíve még egy óra múlva is csökönyös életvággyal dobog a hajóhídon, a zsigereink is sokáig ránganak, remegnek az érintés után. Ilyen iszonyatot ébreszt az ember a saját fajtájabeliben! De ez az iszonyat segíti a nyelv összegubancolódását, zavaros hömpölygését és nyers gyorsulását! Ez teremti meg a metamorfózist mint sebességet, mely Maldoror számára oly fontos. A szöveg itt nem rizóma, hanem *csáp*. Csáptömeg, csáprengeteg és khthonikus csáppá-válás. Selyemtekintetű polip! Te kinek lelke az enyémtől elválaszthatatlan, te földgolyó legszebb lakója, négyszáz szívókorong nagyura; te kiben mint természetes otthonában összhangban, eltéphetetlen szálakkal összefűzve lakozik a feltárulkozó szelídség és a magasztos jóindulat, miért nem vagy velem, hogy higany alumínium mellemre szorítva együtt szemléljük egy parti szikláról a látványt, melyet imádok!

Maldoror iszonyodása az Embertől a nem-emberi felé gyorsítja, de ez a nem-emberi az Ember tagadásaként maga is Emberi, ahogy a selyemtekintetű polip is az Ember ellenében és az Ember helyett Szép, Magasztos és Jó. (Ugyanakkor Lautréamont-nál a bestialitás iróniája komplexebb, mint a bestialitás ideológiája, miközben a két dimenzió viszonya, azonos nem-azonosságuk kérdése még zavarba ejtőbb.) Nem véletlen, hogy Maldoror bestiáriumot hoz létre, hiszen az iszonyat hirtelensége és impulzivitása elveszne a növények mélyidejében, itt a szövegcsápnak állandó mozgásban, cikázásban és letapogatásban kell maradnia, mely ugyanakkor feltételezi – mint az eliszonyodás „negatív" eredetét – az Ember érzéki-poétikai érintését. Vagyis a szadisztikus transzgresszió a Törvény = Fa = Ember frontális megtagadásával nem törli el a Törvényt = Fát = Embert, hiszen a határsértés – legalábbis annak „naiv" formája – minden ellenkező híresztelés és vágyakozás ellenére: *ökonómia*. Energia, jelentés és tőke cseréje. Törvény és rendbontó közti tárgyalás, hiszen a bűn csak akkor Rossz, ha elítélnek érte.

Ma már szörnyű nehéz rálelni a valódi gyönyörre, olyan sajnálatosan csökkennek a tiltások. A gyönyör és az uralom érzete ugyanis arányosan nő azoknak a gaztetteknek a számával, melyeket amúgy nem lenne szabad elkövetnünk: – ez alapszabály, amelynek fennmaradásáért én a véremet adnám – törvény, amit nem lehet megtörni, mert magát a törvényszegést szolgálja. Minden feltételt és keretet meg kell ehhez adni, mert kizárólag ez biztosítja a gyengék szenvedését, és az ebből meríthető élvezetet a hatalmaskodók számára. Az ún. egyenlőségben ugyanis kisebb mértékben nő a gyöngécskék öröme – ha nő egyáltalán –, mint csökken az erőseké. – Ez egyszerű fizika, kedvesem: Erósz energiájának helyes fölhasználása, melyben a bűn segédkezik, az izmok mozgatása, az ösztönök gátlástalan kiélése, a düh, a harag, a terror, a barbarizmus méltósága, a magasztos erő…

A transzgresszió fejedelmisége és a Rossz kultusza a naiv rémálmában: Lesüllyedünk a tiszta messianizmusba! A növénnyé-válás demonstrációja a filozófia paródiája, de ez még nem pragmatika. Még nem élet. Az élet nem gyűlöli a Fákat. Rosi Braidotti szerint a nem-antropocentrikus össz-élet dimenziójában, a *zoé*ban, szolidaritás uralkodik a különböző ágenciák között. Alan Moore *Mocsárlény*-történeteinek főszereplője egy természet-elementál, aki sokáig azzal a rémálommal küzd, hogy valaha ember volt, aki halálában növénnyé-vált. Végül

a nem-emberi hősnek le kell győznie a vágynak, gyásznak és szégyennek ezt a traumatikus komplexumát, hogy felismerhesse, ő csupán egy növény, aki Embernek gondolta magát. Vagyis „senki" nem leend növénnyé, mert a növény *csak* leend. (Eközben csinálhat „valakit" magának, noha nem ez a „valaki" csinálja a leendést.) A nyelvnek tehát fel kell dolgoznia a szubjektum traumáját, ami nem a Fa gyűlöletét jelenti, hanem a Fa elhelyezését a többi dolog között. Ez a dolgok *közötti* egy nem lokalizálható viszonyt jelöl, nem mozgást egyikből a másikba és fordítva, inkább merőleges irányt, keresztmozgást, mely egyiket és a másikat is magával ragadja, kezdet és vég nélküli patak: a két partot lassan mossa, középen pedig felgyorsul.

(A szöveg jelöletlen idézeteket tartalmaz a következő szerzőktől: Harcos Bálint, Gilles Deleuze – Félix Guattari, Friedrich Schiller, Lautréamont)